

CSOSZÓ GABRIELLA
Közös ország, közös iskola / Budapest, 2013. 05. 26.

ki különböző társadalmi csoportok és politikai szereplők között konszenzusos módon, hanem csak az érintettek hozhatják létre. Az önreprezentációhoz való jog megszerzése és birtoklása egyúttal egy új politikai subjektum létrehozását jelenti. Tehát a reprezentáció kérdése elválaszthatatlan a politikai tér újrafelosztásának szándékától. Azaz az aktivisták mint politikai subjektumok (szó szerint és átvitt értelemben egyaránt) helyet követelnek maguknak, szót kérnek a róluk szóló diskurzusokban, meg kívánják rajzolni az őket ábrázoló képeket.

A szerző az EMMI Kállai Ernő művészettörténeti-műkritikai ösztöndíjasa

Somogyi Zsófia

Vizafogó 1968

Egy nap története. Öt világ története

Vizafogó 1968. Kovács Endre kiállítása

2B Galéria, Budapest
2015. május 12 – június 5.

A 2b Galériában, az *OFF- Biennále Budapest* keretében¹ kiállított, első pillantásra „békebeli” szociofotóknak tűnő sorozat több olvasattal, több dimenzióval rendelkezik, mint gondolnánk. Sokféle tekintet és történet fonódik össze benne. A fekete-fehér felvételek alaposabb átnézése, megvizsgálása is csak sejteni, az intuitív felülnkel érezteti, hogy mit *nem* látunk, azaz mitől rendhagyó ez a Rákospatak melletti gyártelep tövében álló barakkoknál, az ott élő cigány családról készült sorozat. A többi lehetséges értelmezés, sorozatra vetülő pillantás, az elméleti keret – amelyeket a kurátor sűrű szövésű hálóként font a kiállítás köré –, csak a szövegekből ismerhető meg, mint ahogy a kiállítás megrendezésének személyes motivációja is. A sorozat így tulajdonképpen metszésponttá válik: egymástól időben, térben, kulturálisan eltérő, sőt, néhol nem is létező, fiktív pályák találkoznak, keresztezik egymást benne. Ezeket az utakat „írja meg”, hangsúlyozza ki PÓCSIK ANDREA, a kiállítás kurátora.²

A felvételek készítője, KOVÁCS ENDRE műtárgyfotóra szakosodott, de dokumentátorként a hetvenes évek avantgárd színházi életének is fontos szereplője volt.³ Ő és két barátja (KOVÁCS LÁSZLÓ és BREZNYIK PÉTER) előzetes koncepció, *valamit-megmutatni-akarás* nélkül kirándultak a Rákospatak mellé: egyikük ismerte a helyet, a fotós pedig vitte magával a gépét. Ez a kiindulás leolvasható a képekről: a keresetlenség, a spontaneitás, a sémáktól nem ártít ránézés az itt lakókra és életükre. Ez a tekintet nem valaminek a modelljeként, nem valaminek a megtestesítőiként tekint a tárgyára: nem keresi bennük a típus, egy sztereotípiá megvalósulását. Már az is eleve kizökönt a megszokott sztereotíp képolvasásból, hogy, bár valamelyest ismerős, amit látunk, ám mindez – a szegénység jellemzői – „rendhagyó” közegben, ipari „díszletek” között tűnnek fel. A közeli képek, a lakásbelső megmutatása jelzi, már amennyire ez egy alkalommal lehetséges, hogy valódi közel-lépés történt a fotózottakhoz. Az ő természetességük, közvetlenségük – a kurátor szavaival élve – a fotózás mikéntjével, technikájával lett viszonzva. Erre példa a portrék sora, amelyeken csak az arcok, esetleg a rajtuk játszó napfény látszik, de semmi más megszokott, elvárt attribútum nem szerepel. Igazi odafordulást tanúsít a ráncos, csípőre tett kéz fotója. Izgalmasak a távolba futó síneken játszó gyerekek fotói: a játékosabb, lágyabb, bemozdult alakok a letisztult, „kemény” forma ellenében.

A sorozat ráadásul egy olyan korszakban jött létre, amely hivatalosan egészen máshogy nézett a romákra és használta a fotót a saját céljaira velük kapcsolatban: az 1950-es évek második felétől a „képeken szereplő emberek inkább csak kísérő figurák, elsősorban azt kell hitelesíteniük, hogy az a világ, amelyről

¹ Kovács Endre: Kritika és Nostalgia / Vizafogó 1968, 2B Galéria, 1092 Budapest, Ráday u. 47. 2015. május 12 – június 5. <http://offbiennale.hu/kategoriak/kritika-es-nostalgia-vizafogo-1968/>

² Pócsik Andrea: *Teremtő tekintetek. Kritika és nostalgia* (esszé Kovács Endre: *Vizafogó 1968* című sorozatáról, kézirat)

³ Kovács Endre *fotókiállítása Kassák Ház Stúdió – Squat Theatre Képek a magyar színházi underground történetéből*. Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2004. szeptember 9 – október 10.

a képekszólak, az a cigányok világa és már nem általában a szegényeké. Ebből következően ezek távolságtartó képek, inkább az emberek szegényes környezetét mutatják meg: a mélyen felvágott, kátyús, sáros utat, a legelő- vagy erdőszéli település piciny sárkunyhóit, putrisorait; a meztelen gyerekek csapatát; az üres lábasban étel után kutató piszkos és éhező gyermeket. Közele képeket: arcokat, szemeket és kezeket, az anyjához bújó gyermeket, gyermekét átölelő anyát, a szegénységben is összetartó embereket és azok melegségét (ahogy az megjelent a két háború közötti szociofotós anyagban) nem látunk.”⁴ Kovács Endre sorozatán viszont annál inkább.

A többi lehetséges kontextus a társak lehetséges, elképzelt befogadói keretének, fiktív tekintetüknek a kurátor által megírt történeten keresztül kerül a képbe. Kovács László „tekintete” így lesz a cigányságról alkotott képben a szegénységre fókuszáló, Sára Sándortól eredeztetett nézőpont. Breznik Péter „tekintetén” keresztül pedig a cigányábrázolás és az avantgárd kapcsolata fejtődik fel: „Mike Sell állítása szerint a tizenkilencedik századi bohém művészek az avantgárd kulturális fordulatát a romáktól kölcsönzött kulturális minták segítségével hajtották végre”,⁵ és éppen ezért egészen máshogy is néztek rájuk, mint a korabeli antropológusok.

A kurátor személyes motivációja a tárlat létrehozása kapcsán szintén explicitté válik a szövegekben, és újabb kapcsolódási pontot nyújt a néző számára a sorozathoz. Magát gyermekként az egyik, fotókon szereplő kislányban „fedezi fel”, s innen indul el saját, „nem-roma” létének elemzése, feldolgozása felé a sorozatból: „Első generációs értelmiségiként soha nem szabadulok attól az érzéstől, hogy az én 'felemelkedésemben' akárha csekély, de szerepe lehetett fehér bőrszínemnek, hogy soha nem kellett púderoznom magam.”

A tárlat ezeknek az aspektusoknak a kibontása révén *mély játékká* válik, amely az ilyen típusú sorozatok szokásos kontextusától eltérően többet, másokat hoz be, mert nem csak a fotókon szereplőkről szól, hanem azokról is, akik készítették, válogatták vagy éppen nézik őket.

4 Szuhay Péter: Az egzotikus vadembertől a hatalom önnön legitimálásáig. A magyarországi cigányokról készített fotók típusai. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-egzotikus-vadembertol-a-hatalom-onnon-legitimalasaig>

5 Gottfried Júlia 2014. Vándorló metaforák. Nomadizmus és roma képzőművészeti reprezentáció a 20–21. században. *Apertúra*, 2014. nyár-ősz

KOVÁCS ENDRE
Vízafogó 1968, 19

KOVÁCS ENDRE
Vízafogó 1968, 25